

Сенченко А. Я., к. ф. н., доцент каф. ОПІП

Павлов В. І. к. ф. н., доцент УДАЗТ, м. Харків

КУЛЬТУРА ПОЛЕМІКИ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Плюралізм думок, баланс інтересів, компроміс, консесус, діалог, дискусія – це та подібні їм терміни дедалі більше стають ключовими поняттями в сучасному світі. Закономірно звучить заклик опанувати нормами і навичками культурної полеміки, аби навчитися, в решті решт, цивілізованій «війні» (полеміки!) ідей, конкуруючих і борючихся в процесі пошуку істини, витіснити і виживати усі форми протиріч в спілкуванні людей.

На нашу думку, без інтенсивного розвитку цього аспекту духовного спілкування, пізнання і самопізнання людей, а значить, і процесів їх освіти і виховання, не можливе справжнє олюдення інтелектуального і емоційного життя та ідейної боротьби, неможливий успішний розвиток демократії і гуманізації суспільства – це тепер вже практична істинна очевидність, не до кінця, нажаль, усвідомлена теоретично, філософськи, соціально-психологічно.

Індивідуальну свідомість і мислення на різних рівнях розвитку слід розглядати (в нормі, в ідеалі, в теорії) як скорочене відтворення східок, історично пройдених людською свідомістю. Відповідно до цього, процес виховання і освіти індивідуума повинен підкорятися основній закономірності історичного духовного розвитку людського роду. Але історія ідей – це історія змін, а значить, боротьби ідей, їх поглядів, бо взагалі не можливо розвивати нові погляди інакше ніж полемічно. Отже, полемічність є внутрішня рушіна сила колективно пізнаючого істину мислення і свідомості.

Формування усвідомленої культури полемічності мислення як логічної здатності рухатися до істин через зіткнення протилежних думок, ідей і т.п., «знятих» в діалектичному сенсі в більш глибокій і багатосторонній ідеї, є, таким чином, вимога, яка виникає із фундаментального закону розвитку людського духу і примушує робити відповідні висновки для докрінного

оновлення всієї системи освіти і виховання.

Культурно-логічне значення і універсальність полемічної форми руху і розвитку пізнаючого мислення виявляється в тій принциповій обставині, що саме в правильній (адекватній) теоретичній полеміці з'являється можливість більш органічно здійснити внутрішньо протирічливий збіг вимог, з одного боку, логіки формальної, яка заперечує логічні протиріччя і зобов'язує в процесі мислення, роздумів, суперечок доводити справу до співставлення двох протирічливих одне одному (контрадикторних) суджень, думок і т.п., для того, щоб зробити певний вибір між ними, як між істиною і помилкою (оманою) або принаймні, як між напрямком, який веде до істини, і спрямуванням думки, неминуче ведучої в глухий кут, до помилки, ілюзії.

Відтак, аналіз проблеми шляхом полеміки, в тому числі і «самополеміки» мислення, до гостроти і визначення протилежностей, піднесених на вершину протиріччя, не допускає їх еkleктичного змішування, ставе перед необхідністю чесного і чіткого вибору, в даних умовах і на даному етапі, однієї з двох взаємовиключаючих альтернатив, тим самим попереджуючи загрозу розмазування принципово ідейної суперечки (досліджень, діалогу, полеміки) в погоджений компроміс.

Істина (намагання істини), радикальна і пристрасна полеміка зовсім не означає відмову від намагання досягти розумного консенсусу ідей, балансу інтересів і т.п., аби «не поступитися принципами». Діалектична логіка, визнаючи єдність протилежностей, їх системну спільність, відкриває шлях до досягнення істинного погодження ідей, позицій, інтересів і т.п., шлях до виявлення їх дійсних спільних основ, загальних умов протистояння і подолання цих умов діалектичним «знаттям».

Безумовно, критична полеміка, демократично вільна полемічна критика і є той необхідний засіб культурного колективного мислення, який дозволяє і вимагає не «застигати» на рівні бездушного проголошення відданості абстрактним принципам, але постійно і систематично піддавати провірці, випробуванню, сумніву в вірності самих цих принципів, в їх співвідношенні з розвиваючоюся багатосторонньою і протирічливою реальністю.

Тепер уже не викликає сумніву той факт, що тільки за таким підходом стає можливим виховувати і навчати не конформістів і догматиків, не аполітичних скептиків та негілістів, а свідомо, самостійно, критично і реалістично

мислячих людей – особистостей такого типу, в якому так потребує епоха перехідного, протирічливого часу.